

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

САДРЖАЈ

ОНОМАТОЛОШКИ

ПРИЛОЗИ

XVIII

Примљено на IV скупу Одељења језика и књижевности, од 24. маја 2005. године, на основу реферата Александра Ломе, дописног члана САНУ, и Слободана Реметића, дописног члана АНУРС

Уређивачки одбор

академик Милка Ивић, редовни члан САНУ, Александар Лома, дописни члан САНУ, проф. др Мато Пижурица, Слободан Реметић, дописни члан АНУРС, и проф. др Љиљана Црепајац

Главни уредник

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД

2005

новићевској школи. Уз дугогодишњи рад на терену (од 1981. године наовамо) Пејовић се служио свом доступном литературом за ову област као и подацима које је нашао у архивама (у књизи има укупно 1.095 напомена). Сваки податак из литературе и архива, колико је то било могуће, упоређивао је са стањем на терену, користећи живу ријеч старих информатора, затим легенде, предања и друге духовне творевине народа. Тим поступком је успио да „реконструише“ цијелу вишевјековну историју овога подручја, да је опише, да истражи често поуздане податке о поријеклу породица, о њиховом настанку и извориштима, о њиховим миграцијама и одласцима на угодније и безбједније просторе, посебно у Србију. Тако сазнајемо да се скоро свако презиме настало на овом простору данас налази у многим крајевима гдје досеже српски језик. Озринићи су населили многе крајеве Црне Горе, Херцеговине и Србије, а данас је њихов број становника сведен на такорећи безначајну мјеру.

Будући да су Озринићи једно од централних племена Старе Црне Горе, које је, нарочито уз Његуше, имало значајну улогу у историји средњовјековне Црне Горе, садржаји Пејовићеве студије о њима дају доста података, али и о осталим староцрногорским племенима (и нахијама), јер се преко овог племена у великој мјери преламала сва вишевјековна историја Црне Горе, нарочито од времена османлијских освајања и вјечите борбе Црногораца за слободу. Ова студија заиста изванредно употпуњава ову врсту литературе о српском народу, па смо убијеђени да ће њени садржаји бити од интереса не само за научне, културне и друге институције на српском језику, већ и за сваког појединца који са тематиком ове књиге има посредну или непосредну везу. Студија показује како се умјешним истраживањима може успјешно представити суштина једног поднебља и историја народа који га насељава или који са њега потиче, уз особиту вриједност коју доносе ономастички подаци Озринића.

Драго Ђујић

В(иктор) П(етровић) Шуљгач, *Праслов'янський гидронімний фонд (фрагмент реконструкції)*, Національна академия наук України.
Институт української мови, Київ 1998, 368 стр.

Познато је да хидроними — посебно називи већих водотокова — најдуже од свих географских имена одолевају сменама језика и као такви представљају драгоцену сведочанства језичке и етничке прошлости. И у већини истраживања етногенезе и прадомовине Словена хидронимија игра значајну, у неким и главну улогу. У својим „Истраживањима најранијих станишта Словена“ један од водећих слависта XX века, Макс Фасмер, развио је тзв. метод елиминације који трага за словенском прапостојбином тако што искључује поједине делове словенске територије откривајући на њима предсловенски (првенствено хидронимски) супстрат: ирански, балтски, германски, фински итд., полазећи од претпоставке да се исконско словенским подручјем може сматрати само оно, чија је хидронимија чисто словенска. Оставивши по страни словенски југ као некадашњи део Римског царства чија је етничка и језичка прошлост осветље-

на историјским изворима који искључују тамошње присуство Словена у доба пре сеобе народа, као и западнословенски простор где су у антици документована келтска и германска племена (став са којим се, уосталом, не слаже польска аутохтонистичка школа), Фасмер се у трагању за колевком словенства усредредио на источнословенске територије, да би искључењем некадашњег иранског подручја у степама северно од Црног Мора и у шумско-степском појасу јужно од Кијева, а такође првобитних станишта угрофинских народа на североистоку и Балта на северозападу, изоловао слив Припјати у данашњој Украјини и Белорусији као једини ареал чисто словенске архаичне хидронимије и прогласио га за највероватнију прадомовину Словена.¹ Његов закључак довели су у питање, између осталих, Трубачов и Топоров у два монографијама (Топоров/Трубачев 1962; Трубачев 1968), откривајући и на том ограниченом простору трагове разних супстрата, пре свега балтског, али и „илирско-трачког“. Донекле сличним методолошким поступком као Фасмер Јирген Удолф дошао је до другачијег резултата. Удолфов метод разликује се од Фасмеровог тиме што за основни предмет истраживања не узима хидрониме — имена вода, него хидрографске термине као сегмент прасловенске апелативне лексике, и што је самим тим мање усмерен на негативан налаз о одсуству несловенских елемената у хидронимији датог подручја, већ пресудан значај придаје позитивном налазу о највећој концентрацији тих термина на датом подручју. Тим путем Удолф долази до закључка да је северно подгорје Карпата, некадашња Галиција, била оно језгрено подручје где се образовао прасловенски језик и одакле је започело даље ширење Словена (Udolph 1979). Можда најрадикалније овакве и сличне методолошке приступе одбацио је у својим познијим радовима Трубачов, поричући саму могућност постојања подручја са чисто словенском топонимијом и истакавши да би се „елиминаторним методом“ на крају свакако дошло до апсурдног закључка да Словена у старо доба није било нигде у Европи (уп. најскорије Трубачев 2002, 17). Ваља рећи да крајње, до апсурда доведене конвенције-поменутог метода Трубачов истиче у склопу властите, у обратном смислу екстремне тезе, по којој словенску прапостојбину треба тражити у средњем Подунављу, области о чијем несловенском карактеру у античко доба постоје многобројне, између осталих ономастичке индикације (уп. ЈФ XLIX/1993, 187 дд.). Књига која је пред нама не одређује се експлицитно према проблему прадомовине, али нас имплицитно, формулацијом своје теме и налазима које пружа, враћа на традиционално лоцирање Прасловена, ревидирајући низ ранијих интерпретација хидронима са тог подручја, и то по правилу против њиховог супстратног или страног, а у корист (пра)словенског порекла.

Проистекла из ауторове докторске дисертације под насловом *Праслов'янський гидронімний фонд межиріччя західного Бугу і Случі* одбрањена на Институту за украјински језик Украјинске академије наука у Кијеву исте, 1998. године, ова монографија има за предмет етимолошку анализу преко 600 „прахидронима“ у чијем је исходу добивен „прасловенски регистар хидронима“ из знатног дела Украјине између западног Буга и Случи, који би, у даљој

¹ M. Vasmer, *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven*, I: *Die Iranier in Südrussland*, Leipzig 1923, id., *Beiträge zur historischen Völkerkunde Osteuropas I-IV*, Berlin 1932-36, id., *Die alten Bevölkerungsverhältnisse Rußlands*, ib. 1941; прештампано у Vasmer 1971.

перспективи, требало да пружи фрагмент будућег прасловенског хидронимског речника, конципираног по узору на московски речник прасловенског лексичког фонда (ЭССЯ).²

С обзиром на овако формулисану тему, у Уводу (4–8) и првом делу рада где се излажу „Теоријски основи издвајања прасловенског хидронимског слоја“ (35–332) читалац тражи одговоре на начелна питања: шта све аутор подразумева под хидронимом, и на који начин је спроводио разграничење словенских хидронима према несловенским, као и прасловенских према познијим назвањима, насталим у току засебне историје источнословенских језика. Нудећи на стр. 10 одговор на друго питање, Ш. имплицитно одговара и на прво. Наиме, говорећи најпре о ареалном аспекту предузетог истраживања, он исту па са ставом да се општесловенски (самим тим и прасловенски) карактер једног хидронима може установити не само на основу његове посведочености у свим словенским језицима или већини њих, него и у случајевима када је он посведочен на два ограничена несуседна подручја, па чак и ако се јавља само у једном или два суседна језика, под условом да има паралеле у другим индоевропским језицима, а из примера (стр. 10 д.) којима ову методолошку поставку илуструје постаје одмах јасно да се његов захват не ограничава на прасловенску хидрографску лексику, отприлике у оном смислу у којем је она била предмет обимне Удолфове монографије (Udolph 1979), већ укључује друге апелативне основе. Заправо, од три илустрације за прву скупину општесловенски распрострањених имена ниједан није првобитни хидроним: **Кънеја* је топографски апелатив, **Orkyta* — фитоним, **Турџа* — придев од зоонима. Треба ипак допустити да су наведена назвања долазила и у хидронимској функцији већ у прасловенско доба, тим пре што нека међу њима имају пандане у балтској хидронимији (лит. *Taurijà*, стр. 13). У другој скупини, где се прасловенски хидроним реконструираше на основу два или три усамљена имена са разних крајева словенског простора, поред две убедљиве реконструкције: прасл. **Гьлтѣ/Гьлта* у струс. *Гьлта*, данас укр. *Говтва*, слн. *Golt*, пољ. *Giełt* и прасл. **Пака* у с.-х. *Пака* (слив Саве), рус. *Пака* (слив Оке),³ налазимо и проблематично поређење с.-х. *Пакра* са рус. *Пахра* (притока Москве), уз свођење на прасл. **Ра-кѣра*; Ш., који упућује на одговарајућу одредницу Скокового речника (Skok I 588), као да је тамо превидео опаску да историјске потврде *Рукур*, *Рекри* (мађ. презиме изведено од топонима) указују на полуглас у првом слогу. Најпроблематичнијом се ипак чини трећа скупина, где се прасловенске реконструкције без ослонца у апелативној лексици заснивају искључиво на несловенским паралелама. Тако би прасловенски хидроними били **Alba* > *Лабa* у сливу Припјати = герм. *Alba* > чеш. *Labe*, луж. *Łobjo*; **Nitra* > слч. *Nitra* =

² На крају увода Ш. указује да се његово истраживање надовезује на раније радове посвећене разоткривању прасловенског слоја у источнословенској хидронимији: дисертације В. В. Лучика (средње међуречје Дњепра и Буга), О. П. Карпенко (средње Полесје), Т. М. Богоједове (слив Сожа).

³ Ш., који наводи за с.-х. хидроним само Dickenmann 1966, II 63, где је он просуђен као нејасан, очито је самостално дошао до ове, вероватно исправне етимологије, на основу укр. *спачи́ти* „искривити“, но већ Bezlej 1961, 72 д. указује на бројне потврде овог назива у слн., с.-х. и чеш. топонимији и наводи мишљење Зубатог (Zubaty), поводом чеш. МИ *Ракá*, да се ради о ознаци земљописног положаја у вези са **оракъ*.

стинд. *netrá-* „пролаз“, **Sermъ* > пољ. *Śrem* = лит. *Sérmas*, трач. *Σέρμη*, дач. (?) *Sirmium*.⁴ Случајеви као пољ. *Śrem*, слч. *Nitra* обично се тумаче као супстратни остаци, или рани адстрат, узимајући у обзир и да су имена страног порекла једном их преузевши сами Словени могли преносити на друге, каткад и удаљене географске објекте. У сваком случају, црта разграничења између словенског и несловенског није у овој књизи довољно јасно повучена.

На питање како, у недостатку довољно раних писаних сведочанстава — разлучити имена прасловенске старине од новообразовања Ш. се осврће на стр. 4 д. Као главно мерило оправдано истиче архаичност творбе, што илуструје примером хидронима укр. *Луква*, притока Дњестра, пољ. *Łukiew*, сводићи га на прасл. *ǫ-основу* **Lokъ*, *-ъve* каква није посведочена у апелативној лексици и оправдано одбацујући Трубачовљево сумњу (Трубачев 1968, 256) да би посреди могао бити илирски супстрат, налазећи поткрепу оваквом тумачењу у укр. апелативу *облѹква*, са депрефиксацијом *блѹква* „пашњак у луци крај реке“ < **ob-lokъ*, у вези са прасл. **lōka* (5). Разуме се, постојање префигиране варијанте у својству апелатива релативизује суд да симплекс мора бити веома стар. Сличној релативизацији сам Ш. мало даље (7) подврже скупину украјинских хидронима са аналогијама у јужнословенској лексици коју је у својој монографији издвојио Трубачов (Трубачев 1968, 270 дд.): *Сонот*, *Звир*, *Долбока*, *Стубла*, *Осой*, указујући да у неким случајевима одговарајући апелативи ипак постоје у источносл. дијалектима, тако *стѹбла* укр. дијал. „блато“, рус. дијал. „коритасто удубљење“, укр. дијал. *звир* „јаруга“, укр. дијал. (закарпат.) *осої*, *осуї* „присојно место“.⁵ Истичући одсуство одговарајућег апелатива као знак архаичности хидронима, Ш. оправдано повлачи разлику између „генуиних хидронима“ (Трубачовљев термин) типа прасл. **Mor-ica* за које се не мора нужно претпоставити апелативни стадиј и имена која су некад свакако имала апелативну функцију, само у њој нису посведочена (13). Додуше, у списку од четрдесетак апелатива које реконструише на основу своје грађе он наводи и поједиње формације за које остаје дилема да ли су као такве непосредан одраз апелативних предлога или плод ономастичке деривације, нпр. да ли се укр. хидроним *Бездѹник* (43) непосредно своди на апелатив **bezďbnikъ* или је настао универбизацијом из синтагме **bezďbnъjъ potokъ*.

Ако, дакле, не можемо бити сигурни у прасловенски и изворно хидронимски карактер свих одредница у речнички уобличеном главном делу рада

⁴ Суд да је античко име Сремске Митровице дачког порекла и да је првобитно било хидроним не може се доказати; словенски облик *Срѹм* развио се преко влат. локатива *Sermi*. Уп. ЈФ XLIX/1993, 199. Није јасно зашто се као пример наводи и пољ. *Skroda*, укр. *Шкорѹда* име мочваре, када се у речничком делу (246) констатује да је оно мотивисано, прасловенским апелативом **skorda* чији се одрази препознају на широком источнословенском простору у разним значењима, а често и у микротопонимској функцији, тако да се по свој прилици ради о сразмерно рецентним хидронимима, и нема смисла поредити их са античким именом Шар-планине *Scardus mons*, *Σκάρδων ѹρος* и неким другим сазвучним предсловенским топонимима са Балкана.

⁵ Није ми јасно зашто би овај апелатив и хидрониме укр. *Осой*, рус. *Асоя* (слив Оке), *Асої* (слив Десне) требало — компликованим и мало вероватним гласовним развојем — изводити од **osoun'* < **osoln'* < **ot-sъln-* „место изложено сунцу“, са другим делом од **sъln-ъse*, а не од прасл. **ob-sojъ* у цсл. *осоніе*, с.-х. *осоје* < **ob-soj-ъje*, где је други члан превој од **svjati*, а префикс **ob-* је могао бити двојачко интерпретиран, у смислу места *обасјаног* сунцем или места које сунчев сјај *обилази*, у опозицији према *ѹри-соје*.

(35–332), опет гледано у целини овај речник садржи знатан број архаичних формација које се могу прибројати фонду прасловенских хидрографских и, у ширем смислу, топографских апелатива. Ту су на првом месту реконструкције нових лексема, основа и коренова, нпр. **gьlda* у укр. називима језера и мочвара *Голда*, *Говда*, пољ. хидрониму *Golda*, укр. дијал. *говда* „брдо обрасло шумом само при врху“, *гоўд'а* „голо брдо“, итд. (110 д.), при недостатку речи на **gьld-* у ЭССЯ 7 одн. *gld-* и SP 7, премда се даља етимологизација ове основе чини проблематичном.⁶ Прасл. **тъlda* „блато“ било би у основи хидронима *Молдова* у сливовима зап. Буга и Дунава (по овој другој реци, притоци Серета, понела је име земља *Молдавија*); апелативну подлогу овој етимологији Ш. налази у чеш. дијал. *mulda* „јарак“, *mulďna* „каљуга“, даље лит. *mulde* „блато“ (176 д.); могао би се придодати и рум. топоним *Moldova* на улазу у Бердапску клисуру, који се помиње од 1588; Вук Караџић бележи га у српском лику *Мудава* (у < л < њ), који сведочи да ово име припада старом слоју словенских топонима на левој обали Дунава.⁷ Од архаичних образовања поменимо најпре хидрографске сложенице, нпр. **Kolo-туја* у *Коломицељ*, *Коломијка*, пољ. *Kołotuja* (121 д.).⁸ На основу укр. имена притоке Припјати *Стóxid* Ш. реконструире прасл. апелатив **sъtoxodь* „река са много (дословно: сто) рукаваца“ (274), али у своја три најранија помена из XV–XVI века ово име доследно пише са завршним -*m*: *Стохот*, те му етимологију вероватно треба тражити на другој страни.⁹ Хидроним *Свана* у левом сливу Дњепра, такође (хапаксно) укр. *Сванорія* име језера Розвадовски је тумачио као **sv-āpā* „добра вода“ (Rozwadowski 1948, 9) претпостављајући да је посреди иранизам, при чему међутим смета очувано ие. **s-* за које би се очекивало иран. *h-*, уп. ав. придевску сложеницу *hv-āpī-* f. „доброводна“; Ш. указује на ту тешкоћу и предлаже

⁶ Ш. је своди на праие. **gel-* „стискати, гњечити; нешто округло, грудва, лопта“ са проширењем -*d-*, поткрепљујући на другом месту (329–331) ту коренску етимологију постојањем варијанте **zьld-* у хидрониму укр. *Желдець* и неким источнословенским апелативима као рус. дијал. *жёлды* „железде“, укр. дијал. *жалдобак* „грудва“, буг. дијал. *жёлде ме* „коле, рјече“, но ова последња реч биће у вези са срп.-цел. *жлѣдѣти* > с.-х. *жуд(ј)еѣи* < прасл. **zьld-* поред **goldь* > *глад*, и можда би се при тумачењу поменутих хидронима могло поћи од значења с.-х. *жудан* „жедан“. Са друге стране, рус. фитоним *жёлдь* „Пех aquifolium, божиковина“, који Ш. ставља такође овамо, Фасмер II 41 прикладније пореди са рус. дијал. *желедка* „трска од које се праве свирале“, што је такође значење присутно у хидрографској лексици. Коначно, могло би се помишљати и на породицу пољ. *żród* „поледица“, укр. *ожелѣдь*, рус. *ожелѣдица* „голограмзица, киша са снегом“, цел. *жлѣдица*, лет. *dzeldēt* „отврднути (о снегу)“ итд. (уп. Фасмер III 124). Ако се већ у **gьld-* и **zьld-* претпоставља исти прасл. корен, двојак рефлекс **ǰ* у њему (*ǰ* / *ǰl*) изискивао би коментар (уп. нпр. тезу В. Чекмана о постојању два балтословенска дијалекта, једнога сатемског са *ǰ* и другога кентумског са *ǰl*, ABS 9/1976, 15 дд.).

⁷ Ш. овамо ставља и чеш. име притоке Лабе *Moldova*, које као такво не постоји; реч је о Влтави: чеш. *Vltava*, одатле нем. *Moldau* а из немачког рус. *Молдѡва*.

⁸ Ш. је у праву да рус. *Коломна* неће бити фонетска варијанта истог предлошка, како се тумачи у ЭССЯ 10, 147, али се и својење на хипотетично **kol-m-* (Р. М. Козлова у RS XLVI/1989, 79 дд.), које Ш. прихвата у нап. 3 на стр. 122, показује као погрешно у светлу с.-х. топонима *Коломно* (коса у средњој Босни, СЕЗБ XLIII/1928, 515), *Коломник* (Херцеговина); најпре је **kol(ь)п-* настало хаплоглијом од **kolo-lom-ьп-*.

⁹ Наводећи на стр. 274 помисл из 1541.: а *Стохотом рекою* & *Стовохоу рекѣ* Ш. не коментарише овај други хидроним (данас *Стовиха* f., СГУ 531), који са првим читом чини хидронимски пар повезан заједничким првим елементом.

(265–267) словенску етимологију, у вези са **svepiti* /-ati se „љуљати се“. Не поричући могућност оваквог тумачења, ипак предност дајемо старој етимологији Розвадовског, с тим што се не би радило о иранском, него о архаичном словенском назвању, будући да су оба његова елемента, и праие. *H₁su^o* „добро-“ и **H₂ǵp-* „вода“, посведочени у словенским (као и у балтским) језицима, за први уп. **sъ-dorvъ*, **sъ-božъ-ъje* итд., за други **vapa*).¹⁰ У Ш. грађи знатан је удео универбизација које садрже архаичне придеве или придевске типове. Хидроними и топоними *Вірла*, *Вірля*, *Урля* пружали би источнословенске потврде придева **vьrlъ*, који у топографском значењу иначе долази само на словенском југу (јсл. примерима које Ш. наводи треба придодати име десне притоке Јужне Мораве *Врла*), док је у источнословенском он ограничен на изглед очију (укр. *верлооки-* итд.).¹¹ За просуђивање типа **Loko(je)* > укр. *Луко*, рус. *Лукое* називи језера, сада би ваљало упоредити Ивићеву одредницу *луки* у ОС 51: стерп. **Лоукии Виџъ**, с.-х. *Луки до*, *Лука сѣиџена*, *Луко (село)* сведоче о примарном придеву **lōkьъ* пре него о секундарној адјективизацији именица какву бисмо имали код типа пољ. *Debe*, *Lipe*, чеш. *Dubá*, *Lipá* који је описала Вајегова 1957. Међу архаична образовања спадају нејотовани облици активних партиципа презента као **terbota* > укр. име мочваре *Теребута*, од **terbiti* (292), уп. на југу млађи јотован лик у подринском хидрониму *Трибућа*. Ови старији партиципски ликови заиста би се могли приписати древном прасловенском слоју; допустио бих да у ту категорију спада и хидроним *Прут* у сливовима Горињи и Десне, који Ш. поистовећује са апелативом **prōtъ* „прут“, но мени се могућом чини и реконструкција **Рьr-ōtъ* од *perti*, *рьrō*, уп., са другим коренским вокализмом и јотовим суфиксом, с.-х. *Перућица*, *Перућац*. Име леве притоке Дунава *Прут* другог је порекла, од скитског *Пѳрата*, вероватно у вези са осет. *furd* / *ford* „велика река“,¹² али је његов словенски лик пре плод адаптације властитом хидрографском назвању него директне фонетске супституције предсловенског предлошка.¹³ Као друга архаична категорија издвајају се партиципи на *-to-*. Ш. тумачење хидронима у сливу Припјати *Пересѹта* као **Persupta*, од **per-supti*, *-sьpō* „пресути“, може у најмању руку равноправно конкурисати Трубачовљевом поређењу са стпрус. *Persante* (Трубачев 1968, 166; 285), особито с обзиром на општесловенски лик **Per-sьpa*, који Ш. засебно разматра на стр. 209. Примамљиво је и извођење хидронима *П’ята* од **pe-ti*, *рьпō* (211 д.), премда семантика остаје нејасна; поред тог пасивног партиципског образовања имали бисмо и активно у имену притоке Ибра *Пнућа* (од

¹⁰ В. наш прилог у зборнику у спомен О.Н. Трубачову посвећен речи **vьrtъ-ь/ьpъ* (у штампи).

¹¹ Шире је распрострањена варијанта **ьrlookъ(jь)*, за чије порекло в. ЈФ LVI 1–2/2000, 616.

¹² Скитско име поређено је са авест. *pərədu-* „широк“ и *pərətu-* „брод, мост“ (Фасмер III 390), но за стир. *ʒ* очекивало би се у осетском *t*, а не *d*, а и другу могућност Абаев одбацује због коренског вокализма и допушта да је античко име Прута — чије крајње порекло оставља отвореним — попримило у осетском апелативно значење (I 485, уп. и V 14); Cheung 2002, 190 своди и хидроним и апелатив (поред осетског и хорезмијско *pwrđ* „море“) на **paruta-* и пореди их са именом земље или реке у Авести *Pauruta-*. Ир. **parata-* „река“ претпоставља се у хидрониму *Артополот* у сливу Дњепра, који се традиционално своди на иран. **arta-parata-* као „божанска река“ (уп. осет. *ard* „божанство“), док Ш. 230 предлаже словенску реконструкцију **Кьрто-poltъ*, за коју није јасно шта би значила нити шта се десило са њеним анлаутом.

¹³ Под условом да у запису код Константина Порфирогенита из око 950. Вроѳтос -ов- стоји за већ деназализовано *ō* и да је пољ. *Prut* из источнословенског.

1316) < **ръпнѣ*.¹⁴ Тип на *-ina* од фитонимских основа, овде заступљен са **Berzina* > укр., рус., блр. *Березина*, пољ. *Brzezina*, чеш. *Březina*, слн. *Brezina* (40 д.) такође је стар, још балтословенски, уп. ОП XIII/1997, 5 д. Придев **кълрпнѣ* у називима река и језера укр., рус. *Колпино*, *Колпина*, пољ. *Kiełpin*, длуж. *Kółpin* итд., неће бити у вези са рус. дијал. *куљпина* „нешто лоше, неравно сашивено“ (СРНГ 16, 75), него изведеница од зоонима на *-инѣ(јѣ)* (тип рус. *гусиный*) где је основна реч **кълрѣ* „лабуд“, како су пољски хидроними одавно протумачени (Niecukla 271; Rzetelska-Feleszko/Duma 1977, 53; 57); уп. ОП XIII/1997, 17, где је придодат јужнословенски пример стсрп. **Клѣин* (*Kulpen* и сл.), данас *Кујиново* у Срему на Сави, са великим резерватом барских птица; тамо и о типу.¹⁵ И укр. *Свиня*, блр. *Свина* најприродније би било сврстати овамо, не као непосредан одраз зоонима, него као придевско образовање истога типа настало у доба док се у прасловенском још чувао непосредан рефлекс праие. **suH-*, према постоје и друге могућности тумачења ових и сличних ликова, које Ш. наводи на 275–280, опредељујући се сам за реконструкцију **Sъ-vina* „савијутак, кривина“ од *sъ-vinoti* (дакле са презентским *-n*). Коначно, овом типу прибрајам и укр. хидроним *Жовинка*, који Ш. 330 д. на основу варијанте *Жовинка* убедљиво своди на **Жолвинка* и тиме побија балтску етимологију Непокупног, но његова даља реконструкција **зьльвина* је сасвим произвољна и треба јој свакако претпоставити извођење од *жолвь* < прасл. **žely*, *-ъве* „корњача“, дакле **Želъv-ina*. У неким случајевима остаје дилема да ли се код хомонимних формација ради о етимолошки и семантички подударним предлошцима; тако на стр. 108 укр. *Грузина* вероватно јесте исто што и апелатив *грузина* „пишталина“, аугментатив на *-ina* од **grqъzъ* > укр. *грузъ* „id.; точвара“ (и као хидроним *Грузъ*), евентуално поствербал типа **prčina* од **grqziti* „потопати“, али пољ. *Gręzina* већ би могао бити и придев **grqzinѣ(јѣ)* од псл. дијалекатског назива за кркушу **grqъzъ* поименичен у женском роду према **rěka*.¹⁶ Од морфолошких архаизама истакнимо и старинске префиксалне формације попут *Закло*, на више места на укр. и блр. терену < **za-kъlo* „речна окука“ као пандан архаичном типу **na-kъlo* у српско-хрватској, чешкој, пољској и руској топонимији;¹⁷ **otъmqtъ* > укр. *отмим* „речни рукавац“, *одмут* „саставци двеју река“ итд., често у топонимији, на словенском југу слн. *Udmat*, *Одмуи* у зап. Босни (200). Треба рећи да Ш. оперише и са неким ретким (и спорним) префиксима, ограниченим углавном на експресивну лексику и/ли ономастику. Међу убедљивија тумачења те врсте (под

¹⁴ Ш. значење пасивног партиципа од (*pri-*)*peti*, преведеног у женску *i*-основу, претпоставља и у макрохидрониму *Припять*; за изворност овог лика у односу на варијанту *Припеть*, која је и раније посведочена, он се позива на локални рефлекс *ę* > [e] по подацима украјинског дијалекатског атласа (224), но остаје питање да ли је таква замена предњег назала на том терену старија од XII века, када се струс. облик *Припеть* први пут бележи у Несторовом летопису (уп. СГУ 446). Подсетимо да стимологија која полази од облика са **-e-* везује други део овог хидронима са ие. **pet-* „падати, уливати се“ и тумачи **Pri-petъ* као „притока (Дњепра)“ (уп. Фасмер III 365 д.).

¹⁵ Да ли материјал који Ш. *ibid.* наводи под **Кълрѣ*, *-a* спада овамо или под прасл. назив за нешто искривљено, испупчено који он ту реконструира следећи Козлову, остављам отвореним.

¹⁶ Слична дилема постоји код српског хидронима *Гружа*, уп. П. Ивић у ОС 22 s.v.

¹⁷ Уп. Ж. Ж. Варбот у ЭССЯ 144–147, посебно 146, где указује на могућност реконструкције прасл. **zakъlo*.

претпоставком да је фонетска реконструкција исправна) спада извођење *Ci-kunь* < **sb-konь* „(који лежи) са овога (прасл. заменичка основа **sb-*) краја (прасл. **konь*)“ (287 д.); била би то блиска паралела нашем тумачењу старохрватског топонима Σίδραγα код Порфирогенита као **Si-dorga* (**Sb-dorga*) „(место) с ове стране залива (**dorga*)“, Loma 2000, 100. На крају, у најстарији и вероватно још прасловенски слој источнословенске хидронимије спадају *j*-посесиви од старинских, иначе непосредчених двочланих антропонима: **Čaněgь* у *Чанижска* (579), **L'udьněgь* у *Люднѣж* (158 д.), **Lutiměрь* — а не **L'utoměрь*, како реконструише Ш. — у *Люцимер* (159), **L'utovidь* у *Литовѣж* (160), **Radobyть* у укр. имену мочваре *Радобичь*,¹⁸ **Šotěрь* (-*mirь*) у *Сумир* (256 д.), **Sьdětěрь* у *Здѣмер'я* (268), **Vęt'etěрь*¹⁹ у *Вічмеро*, **Vitoorstьj* у *Виторощ*, са варијантом *Виѣорощ*, уп. псл. **vitorogь* (312 д.); особито је занимљив одраз словенског паганског теонима *Стрибогь* познатог из Несторовог летописа и Слова о Полку Игореве у укр. имену језера *Стрибож*, такође у имену мочваре и шуме *Стрибож* / *Стрибуж*, топониму *Сѣрибиѣж*, даље у дљуж. хидрониму *Striboz* (1122), пол. топониму *Stryzboż* (259).

Ш. етимолошки метод у основи је поуздан, са уважавањем фонетских закона, укључујући источнословенске дијалекатске појаве, творбених модела и семантике. Ту ипак има извесних отклона, који читаоцу намећу одређени опрез. Већ је поменута тенденција ка препознавању неких архаичних и недовољно посведочених префикаса (**a-*, **ko-*, **če-* **tu-*, **sb-*, **ta-*), који су досад са мање или више вероватноће препознавани углавном у експресивној лексици. У начелу, са образовањима тог типа треба рачунати и у хидронимији, поготову с обзиром на нека новија истраживања, која износе на видело њихову сразмерну продуктивност управо на украјинском терену и путем паралела на словенском југу бар за нека од њих чине вероватном прасловенску старину (уп. Бјелетић 2006). Но у конкретним случајевима таква анализа може склизнути у неконтролисану комбинаторику; тако се префиксално **če-* у укр. хидрониму укр. *Чикарна*, рус. *Чемарда* < *Че-кърна* поткрепљује руским хидронимима *Чекалда*, *Чекарда* анализираним као **Че-кърлда* и антропонимима блр. *Чакірда*, рус. *Чемарда* < **Че-търда*, **Че-пърль* у рус. имену језера *Чеполшево*, укр. *Чеверда* < **Че-върда*, па и с.-х. топонимом из Босне *Чекрчићи*, у чијој основи Ш. реконструише псл. ЛИ **Че-къркь*, уз констатацију да се у коренском делу свуда јављају структуре типа *ТърТ*, *ТърТ*, *ТълТ* без секундарне детерминације путем суфикса. Међутим, етимологија тако издвојених основа и значење целих сложеница остају нејасни, а самим тим и ваљаност предложене анализе проблематична; у најмању руку за наведени с.-х. пример извесно је да не спада овамо, већ је посредни изведеница од османског турцизма *чекрк* (< тур. *çikrik*, Skok I 304 д.).

И иначе се Ш. каткад, по нама непотребно, упушта у комбинаторну анализу каква се примењује пре свега на најдубљим равнима лингвистичке реконструкције („раној праиндоевропској“, „ностратичкој“ и сл.), а, из нужде, и у интерпретацији десемантизованих ономастичких реликата оних идиома који су изумрли не оставивши за собом писане споменике, али се не чини примереном етимолошким истраживањима идиома као што је прасловенски, који је један од из-

¹⁸ Ш. реконструише *Radobityь*, мада наводи и пол. хидроним *Radobycz* у сливу Одре, као и рус. ојконом *Радобичи*, који је, међутим, пре патронимик од *Радоба*, уп. горе стр. 469, нап. 50, дилему у вези са нашим топонимом *Радобић* код Ваљева (Ш. га наводи по ИМ као *Radobič*).

¹⁹ Ш. реконструише **Vęčetěрь* / -*mirь*.

данака познопраиндоевропског дијалекатског комплекса, и чија су нам лексика и творбени модели у великој мери познати, односно поуздано реконструисани. Присутна већ у теорији о реликтним префиксима, та склоност, инспирисана, чини се, пре свега радovima Р. М. Козлове, налази свој драстичан израз у Ш. усвајању појма „детерминативних комплекса“ (21 дд.). Реч је заправо о ономе што се у индоевропској компаративној лингвистици назива „коренским проширењима“, само што се овде њима барата са много више слободе, тачније произвољности, и на много плићој, прасловенској равни. Ради се о враћању, на мала врата, већ одавно превазиђеног „коренског“ етимологизирања, које се не примењује само на етимолошки проблематичне речи, него и на оне са јасном структуром и семантиком; тако се одбацује традиционално и општеприхваћено тумачење прасл. **bьdrь* „бодар“, ав. *zāēni-buδra-* „ревностно бдијући“ као примарног придева на *-ro-* од корена *bh(e)udh-* „бдети“ у корист анализе **bhu-dro-* од корена **bhū-* „надимати се“ са проширењем *-dr-* (26 д.). И да стара етимологија није формално и семантички беспрекорна, ова нова би била сасвим мало вероватна.

Већ је речено да Ш. води рачуна о ареалу појединих назвања и основа на општесловенском плану, и улаже труд да им нађе паралеле у другим словенским језицима, но каткад то чини недовољно опрезно, користећи изворе попут ИМ који не дају историјске облике нити етимологију имена, што лако води у заблуду. Изводећи укр. име реке *Друна* из **Дьr-ina*, од **derti*, *дьrь* и на сличан начин тумачећи хидроним *Одра* у Украјини и Хрватској (**Ob-dьra*; слично већ Maretić 1893, 18), он на предложени псл. реконструкт своди и с.-х. хидроним *Дрина*, иако се ради о предсловенском имену вишеструко посведоченом у античко доба као *Drinus*, Δρεῖνος и сл. (уп. Skok I 339 д. s.v.). Ни с.-х. топоним *Куџа* није реална паралела украјинском хидрониму *Куна* који Ш. заједно са пољ. *Кера* своди на псл. **Кррa* (130), већ је реч о месту у Хрватској на реци *Куџи*, чије име у словеначком гласи *Kolpa* и одраз је предсловенског вишеструко посведоченог хидронима *Κόλαπις* (Страбон), *Colapis* (Плиније) итд. (Bezljaj 1956, 273 д.; Dickenmann 1966, I 198 дд.; Skok II 237). *Скрадин* у Далмацији је такође предсловенски топоним, античка *Scardona* (Skok III 268 s.v.), те не може служити као паралела (микро)топониму *Скорода* на источнословенском простору, који тамо има своју апелативну мотивацију (246; уп. горе стр. 487 д., нап. 4). И када упоређено јсл. име јесте словенско, поставља се често питање допушта ли његов — посведочени или вероватни — фонетски развој поређење са датим источнословенским ликом. С.-х. ојконим *Ливно* у западној Босни се не своди на прасл. **Ливьно*, како га схвата Ш. (157), него на **Хлѣвьно* (стсрп. *Хливно*, код Порфириогенита *Χλεβένα*, уп. Loma 2000, 117). Топоним *Укрница* упоређен са украјинским хидронимом *Укриний* (223 s.v. **Прикрнь*)²⁰ заправо је *Укриница*, село код Теслића на истоименој реци, изворишном краку Савине притоке *Укрине*, за чије име в. Maretić 1893, 20 д. Независно од решења дилеме да ли су хидроним *Буг* и цсл. *воугъ* „наруквица“ домаћег или страног (германског) порекла, њихово поређење са с.-х. *буђ* f. „плесан“ (51) искључено је већ из фонетских разлога. Изводећи укр. хидроним *Соча* од **сокъ*, Ш. наводи као паралелу с.-х. *Сочаница* у сливу Саве код Петриње по Dickenmann 1966, II 113, где се ово име тумачи на исти начин, но како за њега нема старијих помена, пре ће бити да је оно имало исту фонетску историју као топоним *Сочаница* на Ибру, на који Дикенман тамо указује не знајући да је први пут забележен 1316. као *Сельчаница* (Спом. IV 2). Напротив, име села код Призрена *Дојнице* може се задржати као паралела украјинском хидрониму *Дійниця* <

²⁰ При просуђивању ове хидронимске скупине ваљало је узети у обзир Удолфово разматрање породице прасл. **кrynica* (Udolph 1979, 367 дд.).

**Dojbnica* (73), с обзиром на то да се тако (dwyuoc) бележи већ у турском попису из 1571 (Пешикан 1986, 62), где је још увек *долњи* (dwlno, id. 60), а не *дојни*. Оно што такође недостаје код навођења с.-х. паралела је уважавање локалне миксоглотске ситуације. Црногорски топоними *Круче* и *Круше* наведени на стр. 138 и 139 као с.-х. паралеле украјинским хидронимима *Круча* < **Krotja* одн. *Крутий* < **Krotъ* (jъ) другог су, несловенског порекла. У оба случаја ради се о селима код Улциња, чија се имена тумаче из албанског језика, прво из алб. *kryq* „крст“ (уп. Skok II 202), друго из алб. *krythë* „главица“ (уп. Станишић 1995, 24).

Код Ш. је приметна тежња да се и они хидроними са разматраног подручја који су досад са више или мање основа сматрани несловенским протумаче као словенски. То се може илустровати већ првом одредницом његовог речника, где на основу хидронима *Лаба* у сливу Припјати Ш. реконструише прасл. **Alba* у значењу „бела (река)“ од праие. **albhā* (35 д.). Пис. придев **albhos* од појединих ие. језика посведочен је у гр. ἄλφος и лат. *albus*, у другим језицима само преко својих изведеница, међу које би спадала и прасл. **olbōdъ* / **elbedъ* „лабуд“, можда и **olboda* (и сл.) „лобода“. Име за лабуда је, међутим, старије од прасловенске епохе, будући да је заједничко германским језицима (ствнем. *albiz*, *elbiz*, стнорд. *elptr* итд.), изведено *d*-суфиксом који у прасловенском више није био продуктиван, а назив лободе по свој прилици сложеница која се на прасловенској равни такође више није дала анализирати (уп. ЈФ XLVI/1990, 94). Ако је предложена етимологија исправна,²¹ име *Лаба* ваљало би приписати неком другом индоевропском језику, или некој ранијој фази језичког развика од праиндоевропског ка прасловенском. У другим случајевима када претпоставља словенске етимологије несловенским Ш. може бити у праву. Хидроним *Британ*, који је Трубачов само просудио као нејасан, а Я. О. Пура чак помишљао на траг досељавања из *Бриџаније*, он ставља у шири топонимски контекст (савремени топоними *Британи*, *Британь*, име острва *Бритень* посведочено 1523. итд.; додајмо, са јужнословенског терена, *Бриџански њош*ок и *Бриџанско брдо* у селу Заглавку код Бајине Баште, СЕЗб XLVI 396 д.) и убедљиво пореди са прасл. **britъ* реконструисаним у ЭССЯ 3/1976, 32 „нешто оштро“.²² Укр. хидрониму *Грана* Ш. такође налази паралеле у хидронимији и топонимији слов. земаља и своди га на псл. **grana* у разним топографским значењима, што је прихватљивије него Трубачовљево поређење са супстратним именом притоке Дунава у Словачкој *Hron* < илир. (?) *Granus* (Трубачев 1968, 141 д.), већ и с обзиром на разлику у квантитету коренског вокала. Неубедљив је, међутим, покушај да се поводом хидронима укр. *Бувани*, *Бовџани*, *Курџани* апелативи *болван* „балван“ и *курџан* „(надгробна) хумка“, оба такође у разним топографским применама, протумаче као исонско словенске речи. Премда њихова етимологија није у потпуности разјашњена, сазвучја која они имају у турским језицима (сттур. *balbal* „надгробни споменик“, казаш. *palvan*, *balvan* „јунак“ < перс. *pāhlāvān* „јунак“, сттур. *kurjan* „тврђава“) свакако имају већу тежину од коренских етимологија које нуде Ш. и Козлова, заносивајући их на проблематичним фонетским реконструкцијама **bъlvanъ* и **къr-ganъ* (52 д.; 146 д.).²³ Са сличним проблемом нерегуларног рефлектовања прасл.

²¹ Од других могућих тумачења, поменимо да се може радити о преносу имена западнословенске Лабје, немачке Елбе (овај хидроним Ш. разумно оставља по страни).

²² Заправо већ у SP 1/1974, 382. У значењу „месо, кожа са задњег дела животиње“, које ЭССЯ л.с. такође ставља овамо, реч ће бити другог порекла, декомпонована од **ob-ritъ*, аналогног значења и структуре као рус. синоним *огузок* < **ob-gozъкъ*.

²³ Ова друга реч је, као што је познато, само источнословенска, али већ у Новгородском летопису под 1224. потврђен је лик *курџанъ* „тврђава“ (Фасмер II 424); она прва је општесловенска и из поређења облика у разним словенским језицима произлазе чак три упоредне рекон-

вр суочава се свођење хидронима и микротопонима *Карѿаѿи*, *Карѿаѿи* на прасл. придев **kьrpatь(jь)* „закржљао, прѿаст, грбав“ реконструисан у ЭССЯ 13/1987, 238; пре се ће се ту радити о простом преносу макрооронима, а претпоставка Кошове, да се на овај предложак своди и само име планинског венца *Карѿаѿи*, коју Ш. прихвата (150 д.), тешко се може узети озбиљно с обзиром на чињеницу да је оно у словенским језицима књишка позајмица, вероватно немачким посредством, античког назива *Καρπάτης ὄρος*, који бележи око 150. године по Хр. Клаудије Птоlemeј и да вероватно стоји у вези са називом дачког (?) племена *Κάρτοι*, *Carpi*, које је у старо доба живело у југоисточном подгорју Карпата.²⁴ При просуђивању укр. имена реке *Гдањск* у сливу Стира, као и истозвучног пољ. имена града *Gdańsk*, Ш. се приклања Роспондовом извођењу из прасл. **gьd-* „влажан, мочвара“ (109 д.), но остављајући по страни вероватноју ове реконструкције, за коју нема основа у апелативној лексици словенских језика (уп. најскорије SP 8/2001), као и топониме сазвучне основе широм словенских земаља (пољ. *Gdynia*, *Gda*, струс. *Гдов(а)*, с.-х. *Гдињ* на Хвару, брдо *Гад* у Херцеговини и крај њега поље *Гацко*, стсрп. *Ѓцко* 1359. итд.)²⁵ треба истаћи да лик **Gьdanьskь* својим обликом секундарне изведенице најпре упућује на етнонимско порекло, па за пољ. топоним остаје највероватније тумачење из *gutani* „Готи“,²⁶ а за укр. хидроним исто крајње порекло, било да се ради о преносу из пољског Поморја, како то узима Трубачев 1968, 151, било о независном називању насталом на подручју куда су Готи прошли на свом путу од Балтичког до Црног мора, како је претпоставио В. Н. Топоров у БСИ 1982, 243.

Закључујемо да Ш. књига пружа доста новог што завређује пажњу научне јавности, мада покатак изискује и критичко преиспитивање. Но без обзира на спорне детаље, у целини она снажи утисак да је обрађено подручје чинило део територије на којој су историјски источнословенски дијалекти поникли право са прасловенске подлоге. Теза о присуству предсловенских супстрата на овом тлу њома ипак није побијена, мада је донекле ослабљена. Ово пре свега важи за тезу о балтском супстрату, која је имала знатног утицаја не само на палеолингвистику него и на етничко опредељење појединих археолошких култура, а заснована је на етимолошкој анализи подњепровских хидронима која се у низу случајева показује као проблематична, између осталог стога, што су балтским проглашавана имена која се сасвим лепо тумаче и из словенских језичких средстава и показују општесловенску распрострањеност. Једно такво је *Одра*. Ш. балтској етимологији (Топоров/Трубачев 1962, 199), Ш. 84 супротставља словенску тумачећи овај хидроним као **Ob-dьra*, префиксалну сложеницу од **derti*, *dьrь* (уп. горе 493), што се чини могућим и са творбене и са семантичке стране (вода која *депе*, уп. *вододерина*).²⁷ Не само

струкције: **balьvanь*, **bolьvanь* и **bьlьvanь*, што већ само по себи указује на алоглоско порекло; више у ЕССЈ 2 s.v.

²⁴ Заправо је Херодот први који пишући око 450. пре Хр. помиње леве притоке Истра (Дунава) *Κάρτις* и *Ἄλις* (Hdt. IV 49); било да се ради о стварним хидронимима или о замени географских објеката, ова имена очито стоје у вези са именима двају великих планинских масива у северној Европи, Карпата и Алпа, о којима Грци Херодотовог доба нису још имали јасна знања.

²⁵ Уп. Loma 2000, 98.

²⁶ Lühg 1987, 74 изводи га од *Gothiscandza* < **Gutisk-andja* „готска обала, место искрцавања Гота“.

²⁷ Слично о Савиној притоци већ Maretić 1893; мање вероватно Dickenmann 1966, II 56, који помишља на реч *одар* у значењу речног корита.

општесловенска распрострањеност него и утемељеност у словенској апелативној лексици хидронима **Gatъ*²⁸ (93 д.) и **Turъja* (в. горе) чине сасвим излишном претпоставку о њиховом балтском пореклу (Топоров/Трубачев 1962, 210; 182). И низ других подњепровских „балтизама“ може се довести у питање. Тако се балтска етимологија рус. хидронима *Лујоголова* (ор.сit. 194) разбија о мноштво *Лујоглава* на словенском југу и западу. *Вежетня* се, додуше, може поредити са лит. *Vaigeta* (id. 179), али јој ближу паралелу представља с.-х. *Вежања*, име речице на подручју планине Таре (**Vežьtn'a?*); *Стабна* је одиста сазвучно са стпрус. *stabis* „камен“, али се јавља и на српском подручју (*Стабна* село у Пивској жупи); сумњу да би и *Левочь* могао бити балтски хидроним одстрањује старосрпско име жупе **Лѣвочь** 1220. (Жичка повеља) „Левач“;²⁹ а за *Гобзица* (id. 182) то чини име речице *Говза* < *Гобза* у сливу Дрине (Vujičić 1982, 60 д.); просуђен као нејасан, и хидроним *Тушемля* понавља се на српском тлу и има, уосталом, убедљиву словенску етимологију (в. овде стр. 24). Поређење *Орша*, струс. *Ръша* са лит. *rusėti* „полако тећи“ само је једна од могућности етимолошког тумачења хидронимске основе **rъs-* или **rъx-*, при којем треба узети у обзир и подунавски топоним срп. *Ршава* (Вук), рум. *Orșova*, мађ. *Orsova*.³⁰ *Tapa* остаје загонетна, у Подњепровљу као и у Подрињу, но у сваком случају литавски хидроними са основом *Tar-* са којима ово име пореде Топоров и Трубачев (ор.сit. 210) разилазе се са њим у квантитету коренског вокала. Из истог разлога ће подњепровска *Сава* бити другачијег крајњог порекла него подунавска, премда је могло доћи до секундарног уједначења ова два имена.³¹

Александар Лома

²⁸ Колектив **gatъje* у чеш. *Hatě* (Profous I 529), с.-х. *Гаће* поток у Шумадији (ГлСУД XLI/1875, 115).

²⁹ Уп. и име села *Ливоча* 1393, данас Г. и Д. Ливоч код Гњилана.

³⁰ Kiss 1978, 487 претпоставља словенски топоним антропонимске основе, од ЛИ *Урош* или **Врѣъ*, чему противречи српски облик, који он не узима у обзир, а који је свакако стар, као и горе (489) поменути *Мудава* „Молдова“. Топоним *Ршава* јавља се и у западној Србији, у долини Чемернице (ГлСУД 41/1875, 153), где има и поток *Русѣво* (id. 154), што може бити занимљиво с обзиром на претпостављену везу између **rъs-* у *Орша*, *Рось* и рус. *русло*, дијал. и *руст* „поток“ (Фасмер III 506, уп. 521).

³¹ У Подњепровљу то би лако могао бити ирански нанос, „Црна (река)“, уп. скитско-сарматски придев *sāva-* у племенском имену *Σαυδαράται* = грч. *Μελάγχλαινοι*, осет. *saw* „црн“; подунавска *Сава* помиње се у античко доба као *Sāvus*, са кратким вокалом у корену, али *-a-* словенског облика и латински назив ове реке *Aqua Nigra* код Јордана указују на могућност да је његов изворни лик био преосмишљен и у складу с тим измењен, дужењем *ā > ā̄*, у устима оних Сармата који су се у позноантичко доба настанили у Панонији (уп. Loma 2000, 105 д.).